

บทคัดย่อ

181293

ชื่อภาคนิพนธ์ : ปัจฉัยเชิงเหตุแบบบูรณาการของบ้าน วัด โรงเรียน และจิตลักษณะ
ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนา ของสามเณรผู้เรียนบาลี
ชื่อผู้เขียน : พระมหาใจ สนวนไค้
ชื่อปริญญา : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาลังคม)
ปีการศึกษา : 2547

การวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาปัจฉัยเชิงเหตุที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาของสามเณร โดยมีวัตถุประสงค์ 5 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาว่าสามเณรที่อยู่ในสถานการณืแตกต่างกัน จะมีลักษณะทางพุทธศาสนาแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด และพบในสามเณรประเภทใดบ้าง 2) เพื่อศึกษาว่าสามเณรที่มีจิตลักษณะเดิมแตกต่างกัน จะมีลักษณะทางพุทธศาสนาแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด และพบในสามเณรประเภทใดบ้าง 3) เพื่อศึกษาว่าสามเณรที่อยู่ในสถานการณืแตกต่างกัน และมีจิตลักษณะแตกต่างกัน จะมีลักษณะทางพุทธศาสนาแตกต่างกันเพียงใด เป็นเพราะเหตุใด และในสามเณรประเภทใดบ้าง 4) เพื่อแสวงหาตัวแปรเชิงเหตุที่สำคัญ ในการทำนายลักษณะทางพุทธศาสนาของสามเณรประเภทต่างๆ และ 5) เพื่อหาประเภทของสามเณรกลุ่มเสี่ยงที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาอ่อน และปัจฉัยเชิงเหตุของสามเณรประเภทเหล่านั้น โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ สามเณรผู้เรียนบาลี ชั้นประโยค 1-2 และชั้นประโยค ป.ธ. 3 ซึ่งเรียกว่าชั้นเปรียญตรี และสามเณรผู้เรียนสาธตสามัญ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ 2 และ 3 ทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นกำหนดโควต้า (Stratified Quota Random Sampling) รวมจำนวนสามเณรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 372 รูป

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงความสัมพันธ์เปรียบเทียบ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และแบบวัดมาตรฐานประเมินรวมค่า โดยใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) (Magnusson and Endler, 1977) เป็นกรอบในการกำหนดกลุ่มตัวแปรและสมมติฐานในการวิจัย ซึ่งตัวแปรที่ใช้ในการศึกษานี้มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีต่าง ๆ เช่น ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2539) ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Ajzen and Fishbein, 1980) เป็นต้น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งกลุ่มตัวแปรออกเป็น 5 ประเภท คือ 1) กลุ่มตัวแปรด้านลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร ได้แก่ ความเชื่อทางพุทธศาสนา การปฏิบัติทางพุทธศาสนา และการปฏิบัติคน

ของสามเณร 2) กลุ่มตัวแปรด้านสถานการณ 5 ตัวแปร ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว การได้รับการอบรมความเป็นพุทธมามกะจากครอบครัว การมีแบบอย่างจากเพื่อนสามเณร กิจกรรมที่ส่งเสริมความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา และการเรียนและไม่เรียนบาลี 3) กลุ่มตัวแปรด้านจิตลักษณะเดิม 3 ตัวแปร ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมคน สติปัญญา และสุขภาพจิตดี 4) กลุ่มตัวแปรด้านจิตลักษณะตามสถานการณ 2 ตัวแปร ได้แก่ ทศนคติที่ค้ำต่อการปฏิบัติทางพุทธศาสนา และความเชื่ออำนาจในคนในการปฏิบัติทางพุทธศาสนา รวมทั้งสิ้น 13 ตัวแปร และ 5) ลักษณะทางชีวสังคมภูมิหลัง มี 5 ตัวแปร คือ อายุ จำนวนปีที่บวช การศึกษา การปฏิบัติสมาธิ และกิจวัตร เครื่องมือวัดตัวแปรในงานวิจัยนี้ ส่วนใหญ่เป็นแบบมาตรประเมินรวมค่า ซึ่งได้ถูกสร้างและหาคุณภาพแบบวัด และคัดเฉพาะข้อที่มีคุณภาพสูง เข้ามาตรฐาน ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของแต่ละแบบวัดอยู่ระหว่าง .76 ถึง .86 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง (Three - way Analysis of Variance) และถ้าพบปฏิสัมพันธ์ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้ทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธี scheffe' ต่อไป และ (2) การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Total และ Stepwise โดยใช้เกณฑ์แตกต่างของเปอร์เซ็นต์ทำนายที่ 5% (Cohen,1977:413-414) โดยมีการทดสอบสมมติฐานรวม 5 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติทั้งหมดนี้ ได้กระทำทั้งในกลุ่มรวม และกลุ่มย่อยที่แบ่งโดยใช้ลักษณะชีวสังคมของสามเณร เพื่อให้ได้ผลชัดเจนที่สุด

ผลการวิจัยที่สำคัญมี 5 ประการ ดังนี้ ประการแรก พบว่า ปัจจัยด้านลักษณะสถานการณ สามารถทำนาย 1) ความเชื่อทางพุทธศาสนาในกลุ่มรวมได้ 4.5% และสามารถทำนายได้สูงสุด ในกลุ่มสามเณรผู้ทำสมาธิน้อย 9.9% 2) การปฏิบัติทางพุทธศาสนา ในกลุ่มรวมได้ 11.4% และสามารถทำนายได้สูงสุด ในกลุ่มสามเณรผู้ทำกิจวัตรน้อย 17.1% และ 3) ทำนายการปฏิบัติตนของสามเณรในกลุ่มรวมได้ 11.1% และสามารถทำนายได้สูงสุด ในกลุ่มสามเณรผู้เรียนบาลี 23.7% ซึ่งมีตัวทำนายที่สำคัญของลักษณะทางพุทธศาสนา จากการสรุปผลเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว และการเห็นแบบอย่างจากเพื่อนสามเณร นอกจากนั้นยังพบอีกว่า สามเณรที่มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามาก และมีการปฏิบัติตนมาก คือ 1) สามเณรที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมาก ได้รับการอบรมความเป็นพุทธมามกะจากครอบครัวมาก และมีแบบอย่างที่ดีจากเพื่อนสามเณรมาก ซึ่งพบผลเช่นนี้ในกลุ่มรวม และ 2) สามเณรที่ได้รับการส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนามาก ผลเช่นนี้ปรากฏโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสามเณรผู้เรียนสายสามัญ

ประการที่สอง พบว่า ปัจจัยด้านจิตลักษณะเดิม สามารถทำนาย 1) ความเชื่อทางพุทธศาสนาในกลุ่มรวมได้ 8.1% และสามารถทำนายได้สูงสุดในกลุ่มสามเณรผู้เรียนบาลี 13.1% 2) การปฏิบัติทางพุทธศาสนาในกลุ่มรวมได้ 7.9% และทำนายได้สูงสุด ในกลุ่มสามเณรผู้ทำกิจวัตรน้อย

15.0% และ 3) การปฏิบัติตนของสามเณร ในกลุ่มรวมได้ 17.1% และสามารถทำนายนได้สูงสุด ในกลุ่มสามเณรผู้เรียนบาลี 26.9% โดยมีตัวทำนายนที่สำคัญจากการสรุปผล เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ลักษณะมุ่งอนาคต - ควบคุมตน และสุขภาพจิตดี นอกจากนี้ยังพบอีกว่า สามเณรผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตนมาก และมีสติปัญญามาก เป็นผู้ที่การปฏิบัติทางพุทธศาสนามากกว่า และมีการปฏิบัติตนมากกว่า สามเณรที่มีลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตนน้อย และมีสติปัญญาน้อย ผลเช่นนี้พบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสามเณรผู้ทำกิจวัตรน้อย ส่วนสามเณรที่มีสุขภาพจิตที่ดีมาก เป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนามากกว่า มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากกว่า และมีการปฏิบัติตนมากกว่า สามเณรที่มีสุขภาพจิตที่ดีน้อย ผลเช่นนี้พบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสามเณรผู้บวชนาน

ประการที่สาม พบว่า ปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ สามารถทำนายน 1) ความเชื่อทางพุทธศาสนาในกลุ่มรวมได้ 21.9% และสามารถทำนายนได้สูงสุดในกลุ่มสามเณรผู้มีอายุมาก 28.9% 2) การปฏิบัติทางพุทธศาสนาในกลุ่มรวมได้ 32.5% และทำนายนได้สูงสุดในกลุ่มสามเณรผู้บวชนาน 42.2% และ 3) ทำนายนการปฏิบัติตนของสามเณร ในกลุ่มรวมได้ 17.1% และสามารถทำนายนได้สูงสุดในกลุ่มสามเณรผู้เรียนบาลี 33.6% โดยมีตัวทำนายนที่สำคัญจากการสรุปผล เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ทศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติทางพุทธศาสนา และความเชื่ออำนาจในคนในการปฏิบัติทางพุทธศาสนา

ประการที่สี่ ผลจากการวิจัยนี้พบว่า ปัจจัยด้านสถานการณ 4 ตัวแปร เมื่อรวมกับปัจจัยด้านจิตลักษณะเดิม 3 ตัวแปร และปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณอีก 2 ตัวแปร รวม 9 ตัวแปร สามารถทำนายน 1) ความเชื่อทางพุทธศาสนาในกลุ่มรวมได้ 27.1% และสามารถทำนายนได้สูงสุดในกลุ่มสามเณรผู้มีอายุมาก 36.1% 2) การปฏิบัติทางพุทธศาสนาในกลุ่มรวมได้ 34.7% และทำนายนได้สูงสุดในกลุ่มสามเณรผู้บวชนาน (บวช 3 ปีขึ้นไป) 47.0% และ 3) ทำนายนการปฏิบัติตนของสามเณรในกลุ่มรวมได้ 23.2% และสามารถทำนายนได้สูงสุดในกลุ่มสามเณรผู้เรียนบาลี 45.4% ซึ่งมีตัวทำนายนที่สำคัญจากการสรุปผล เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ทศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ความเชื่ออำนาจในคนในการปฏิบัติทางพุทธศาสนา และลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน

ประการสุดท้ายผลจากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มที่เป็นกลุ่มเสี่ยง เนื่องจากมีความเชื่อทางพุทธศาสนา มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนา และมีการปฏิบัติตนน้อย ได้แก่ กลุ่มสามเณรผู้เรียนสายสามัญ กลุ่มสามเณรผู้ทำสมาธิน้อย กลุ่มสามเณรผู้ทำกิจวัตรน้อย และกลุ่มสามเณรผู้มีอายุน้อย (อายุต่ำกว่า 16 ปี)

จากผลการวิจัย ทำให้สามารถเสนอแนะการพัฒนาความเชื่อและการปฏิบัติของสามเณร ได้ ดังนี้

ประการแรก สำหรับสามเณรในกลุ่มเสี่ยง ควรได้รับการพัฒนาจิตลักษณะ 3 ตัว คือ ทศนคติ ที่ดีต่อการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ความเชื่ออำนาจในตนในการปฏิบัติทางพุทธศาสนา และลักษณะ มุ่งอนาคต-ควบคุมตน นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาสถานการณ์อย่างน้อย 2 ตัว คือ การมีแบบอย่างจาก เพื่อนสามเณร และการได้รับการอบรมความเป็นพุทธมามกะจากครอบครัว

ประการที่สอง สำหรับสามเณรโดยทั่วไป นอกจากจิตลักษณะทั้ง 3 ตัวที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังควรได้รับการส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาด้วย

ประการที่สาม การพัฒนาเชิงบูรณาการแบบ “บวร” หรือ บ้าน วัด และโรงเรียน โดยส่งเสริมให้ผู้ปกครอง อบรมเลี้ยงดูให้ถูกให้เป็นพุทธมามกะให้มาก ส่วนในวัดและสถานศึกษา บุคคล ใกล้ชิดกับสามเณร เช่น พระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส พระปกครองที่วัด หรืออาจารย์เป็นต้น ควรให้การ สนับสนุนส่งเสริมสามเณรทั้งกำลังใจ การอบรมธรรมะ และการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ

สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป ประการแรก ในกลุ่มสามเณรผู้เรียนสายสามัญ และ กลุ่มสามเณรผู้ทำสมาธิ น้อย เป็นสองกลุ่มที่มีเปอร์เซ็นต์การทำนาคต่ำ ซึ่งอาจต้องหาตัวแปรอื่นๆ ที่ อาจมีผลต่อความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา เช่น ตัวแปรด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม การรับรู้ ข่าวสาร หรือการรับรู้ทัศนคติทางสังคม เป็นต้น

ประการที่สอง ควรมีการทำวิจัยเชิงทดลอง ที่เกี่ยวกับสาเหตุของความเชื่อและการปฏิบัติ ทางพุทธศาสนาที่พบจากงานวิจัยนี้ เมื่อได้ผลการวิจัยเชิงทดลองมาแล้ว ก็จะได้นำมาใช้เป็นหลักฐาน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ให้บังเกิดในสามเณรต่อไป

ABSTRACT

181293

Title of thesis : Integrated Home, school, religion and psychological Antecedents
Correlates of Buddhist characteristics of Novices learning
Pali language

Author : Phramaha Jai Suanphai

Degree : Master of Arts (Social Development)

Year : 2004

This study investigated the antecedents of Buddhist characteristics of novices. Five major objectives in this study were indicated. First, to examine the relationship between situational factors in terms of 3 important social institutions, namely, family, religion and school, and the Buddhist characteristics. Second, to study the influence of psychological traits on the Buddhist characteristics. Third, to investigate the interactional effects of situational and psychological factors on the Buddhist characteristics. Fourth, to find predictive percentage and important predictors of the Buddhist Characteristics. Finally to pinpoint the at risk groups and their important predictors.

Interactionism Model was used in this correlational-comparative study as a conceptual framework. Important variables were from many important theories, for example, the psychological theory of work and moral behavior, and the theory of Reasoned Action. There are five groups of variables with total of 13 important variables. The first group of variables was Buddhist Characteristics, consisting of 3 variables, namely, Buddhist belief, General Buddhist practice, and ten precepts practice. The second group of variables was situational factors, consisting of 4 variables, namely, social support from significant offers, Buddhist child rearing practice, appropriate model from friends, and Buddhist belief supportive activities. The third group of variables was psychological traits, consisting of 3 variables, namely, future orientation and self-control, intelligence, and mental health. The fourth group of variables was psychological states, consisting of 2 variables, namely,

favorable attitude toward Buddhist practices, and belief in internal locus of control of reinforcement in Buddhist practices. The final group of variables was bio-social background, i.e., age, years of ordaining, and educational types. Five hypotheses were tested with two statistical approaches: Three - way Analysis of variance with post hoc test in terms of Scheffe', and Multiple Regression Analysis in terms of total and stepwise. Data were analyzed in total sample and others subgroups divided by their bio-social background.

Most of questionnaires were in form of summated rating scale. These questionnaires were tried out to the similar group of participants in this study. The items in each questionnaire were carefully selected based on two statistical criterions. Range of reliability of each questionnaire in terms of alpha coefficient was between .76 to .86

Results from this study can be summarized into 5 important findings. First, five situational factors could account for 1) the variance of Buddhist belief in total sample with 4.5%, and with the highest predictive percentage in novices with less frequent meditation practice with 9.9 %; 2) the variance of general Buddhist practice in total sample with 11.4 %, and with the highest predictive percentage in novices with less activities with 17.1 %; and 3) the variance of ten precepts practice in total sample with 11.1 %, and with the highest predictive percentage in novices learning Pali language with 23.7%. In summary, The first important predictor Buddhist characteristics was social support from significant others, followed by appropriate model from friends.

It was also found that novices receiving more support from significant others and, more Buddhist child rearing practice, and more appropriate model form friends were the one who had more general Buddhist practice, and more ten precepts practice than their counterparts, these results were found in total sample. Moreover, novices participating in more Buddhist belief supportive activities were the ones who reported more on the two practices above than their opposites. These results were especially found in novices with long duration of novicehood.

Second, three psychological characteristics could account for 1) the variance of Buddhist belief in total sample with 8.1 %, and with the highest predictive percentage in group of novices learning Pali language with 13.1 %; 2) the variance of general Buddhist practice in total sample with 7.9%, and the highest predictive percentage in group of novices doing less Buddhist belief supportive activities with 15.0 %, and 3) the variance of

ten precepts practice in total sample with 17.1 %, and with the highest predictive percentage in novices learning Pali language with 26.9%. In summary, The first important predictor of Buddhist characteristics was future orientation and self-control, followed by mental health. It was also found that novices with high future orientation and self-control and high Intelligence were the one who had more general Buddhist practice, and more ten precepts practice than their opposites. These results were especially found in novices doing less Buddhist belief supportive activities. Furthermore, novices with good mental health expressed more Buddhist belief and practices than their counterparts. These results were especially found in novices with long duration of novicehood.

Third, two psychological states could account for 1) the variance of Buddhist belief in total sample with 21.9 %, and with the highest predictive percentage in older novices with 28.9 %; 2) the variance of general Buddhist practice in total sample with 32.5%, and the highest predictive percentage in novices with long duration of novicehood with 42.2 %, and 3) the variance of ten precepts practice in total sample with 17.1 % and with the highest predictive percentage in novices learning Pali language with 33.6%. In summary, The first important predictor of the Buddhist characteristics was favorable attitude toward Buddhist practice, followed by belief in internal locus of control of reinforcement in Buddhist practice.

Fourth, all a variables from group of situational factors, psychological traits and psychological state, could account for 1) the variance of Buddhist belief in total sample with 27.1 %, and with the highest predictive percentage in older novices with 36.1 %; 2) the variance of general Buddhist practice in total sample with 34.7%, and the highest predictive percentage in novices with long duration of novicehood with 47.0 %, and 3) the variance of ten precepts practice in total sample with 23.2 %, and with the highest predictive percentage in novices learning Pali language with 45.4 %. In summary, the important predictors were favorable attitude toward Buddhist practice, belief in internal locus of control of reinforcement in Buddhist practice, and future-orientation and self-control.

Finally, four at-risk groups who had less Buddhist belief and practices were novices not learning Pali language, novices doing less meditation, novices participating less Buddhist belief supportive activities, and younger novices (younger than 16 year-old).

According to the findings, Three suggestions can be made, First, for novices in at risk groups above, three psychological characteristics should be heightened, namely, favorable attitude toward Buddhist practice, belief in internal locus of control of reinforcement in Buddhist practice, and future orientation and self-control. Moreover, other two important situations should be promoted, namely, appropriate model from friends and Buddhist child rearing practice.

Secondly, for general novices, besides improving the three psychological characteristics mentioned above, they should be encourage to participant in Buddhist belief supportive activities.

Third, in order to improving novice Buddhist characteristics, integrated development from 3 social institutions, namely, home, religion, and school. At home, parents are encouraged to use Buddhist child rearing practice. At temple and school of novices, significant others such as, abbot, monks and teachers should be more supportive and encourage novices to participate in Buddhist belief supportive activities.

Suggestions for future study. First, the 10 independent variables in this study produced very low predictive percentage in two groups of novices, namely, novices not learning Pali language, and novices doing less meditation. Other possible independent variables should be added in the next study are, such as, moral reasoning ability, norm, and receiving information on Buddhist belief and practice.

Finally, training some novices can be done based on this study. The evaluative-experimental study is suggested to find the effectiveness of the training module before widely use.